

Тимощук В., Ковальчук В. Формування учнівського колективу в роботі класного керівника. *Формування ціннісних орієнтацій особистості в контексті культурно-історичних традицій вітчизняної освіти: збірник матеріалів міжвузівської науково-теоретичної конференції* (м. Бар, 22-23 травня 2024 року) / за заг. редакцією М.О.Мороз, Н.К.Мар'євич. Бар: редакційно-видавничий центр КЗВО «Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені Михайла Грушевського». 2024. 142 с. С. 99-101.

Віталій Тимощук

Житомирський державний університет імені Івана Франка

Науковий керівник:

Валентина Ковальчук,

доктор педагогічних наук, професор кафедри

професійно-педагогічної, спеціальної освіти,

андрагогіки та управління

Житомирського державного університету імені Івана Франка

ФОРМУВАННЯ УЧНІВСЬКОГО КОЛЕКТИВУ В РОБОТІ КЛАСНОГО КЕРІВНИКА

Колективу та його вплив на кожного учня в будь-якій освітньо-виховній системі реалізується шляхом соціалізації та комунікації його членів. Теорія колективу активно розроблялася і досліджувалася у ХХ столітті. У 20-30-ті роки ХХ ст. на основі ідей комуністичного виховання активно утверджується переваги колективного виховання особистості. Теоретичні основи концепції виховання в колективі в радянській педагогіці розроблялися А. Макаренком. Він розглядав колектив як об'єднання, в якому члени перебувають у постійній діловій, товариській, побутовій та ідеологічній взаємодії [2, с. 206]. Необхідність колективістського виховання він пов'язував перш за все з реалізацією цільових установок соціалістичного суспільства для формування в учнів колективістських рис, уміння працювати і жити в колективі, підкоряти особисті інтереси суспільним. У 70-тих роках ХХ ст. проходить реформування колективного комунарського руху. Спрямованість була на розвиток колективного самоуправління дітей, сприяння їх творчій ініціативі, суспільній життєдіяльності. Пізніше у 90-тих роках ХХ ст. відбувається переосмислення ролі колективу у вихованні особистості. Гуманізація виховання у цей період вимагала розробки нових підходів до колективного виховання з позиції особистісно-орієнтованої педагогіки.

Колектив розглядається як організована форма добровільного об'єднання людей на основі суспільно-корисної цілеспрямованої мети та діяльності. У випадку учнівського колективу – це об'єднання вихованців, якому властивий цілий ряд важливих ознак. Назвемо основні:

- Спільна суспільно корисна діяльність, яка складає основний зміст його життя. Основним видом діяльності школярів є учіння, пов'язане з навчально-пізнавальною, освітньою та іншими видами суспільно корисної діяльності.

- Чітко визначена структура об'єднання. Єдиний шкільний колектив складається з колективу педагогів і загального колективу учнів. Загальний учнівський колектив поділяється на первинні колективи – класи.

- Наявне самоуправління та самоорганізація. Учнівський колектив має органи самоуправління: загальні збори, учнівський комітет і рада колективу, комісії, штаби; у первинних колективах також працюють загальні збори та інші органи самоуправління, обираються уповноважені особи та ін.

- Наявність у відносинах між членами колективу певної морально-психологічної єдності, утвердження принципів взаємодопомоги, підтримки, дисципліни.

- Забезпечення розвитку та динамічності у життєдіяльності об'єднання. Виховний колектив не стоїть на місці, і його життя перебуває в процесі постійного розвитку. Організація життєдіяльності передбачає постійний рух та розвиток [1, с. 69].

Такі відомі українські педагоги як А. Макаренко, В. Сухомлинський, Ю. Кобилянський та зарубіжні педагоги Й. Песталоцці, Х. Зальцман, В. Лай в загальному виділяють такі стадії розвитку дитячого колективу:

- Перша стадія: створення колективу та виділення активу. На цьому етапі до вихованців ставляться рішучі педагогічні вимоги, зрозумілі за змістом, з елементами навіювання, вибирається з кращих ядро колективу. Основними методами виховної роботи є: особисте знайомство класного керівника з кожним учнем, глибоке вивчення дітей, ознайомлення їх з єдиними вимогами, правилами внутрішнього розпорядку та режимом школи, обрання старости класу та активістів на всі посади, інструктування про їхні функції. Ця стадія триває недовго, адже вимоги дітей до себе ще не усвідомлені, тому єдиним виразником громадських вимог є педагог.

Якщо, наводити приклад із мого життя, то ця стадія в моєму класі супроводжувалась тим, що мікрогрупи, які вирізнялись один від одного інтересами, об'єднувались тоді, коли потрібно було підготуватися та здійснити шкільний захід (свято, спортивні змагання тощо). Шляхом колективної роботи вчителя із класом та використання ним педагогічно доцільних методів, однокласники все більше згуртовувалися, що позитивно вплинуло на подальше життя. Наприклад: будь-хто міг допомогти по чергуванню, або у виконанні завдання із шкільного предмету (на перервах більш встигаючі учні з класу пояснювали простими словами тим хто відставав шляхи виконання завдання).

- Друга стадія: поширення впливу активу на колектив. На цій стадії активісти залучаються до керівництва дитячим колективом, у них виховуються відповідальність, ініціатива, самостійність. Лідери перетворюються на реальних ватажків, пасивні учні поступово залучаються до громадського життя, посилюється робота педагогів і активістів із залучення пасивних школярів до життя класу та школи в цілому. Класний керівник вибирає методи делегування своїх повноважень через актив з метою педагогічного впливу на свідомість та поведінку школярів: контроль за чергуванням по школі або класу, спільне харчування в їдальні, підготовка до свят тощо. на цьому етапі лідером має виступати староста. В кожному класі є учень/учениця, який/яка бере активну

участь в класному та загальношкільному житті, має авторитет серед однокласників, має особливі лідерські якості.

- Третя стадія: вирішальний вплив громадської думки більшості. Вимоги ставить колектив, педагог працює з активом, створює йому авторитет серед учнів, до активу залучається якомога більше учнів.

Дуже важливо у процесі формування враховувати різні аспекти згуртування колективу учнів: а) наявність системи перспективних ліній; б) дотримання макаренківського принципу паралельних дій; в) створення та зміцнення позитивних традицій; г) формування громадської думки; д) учнівське самоврядування у згуртуванні; е) організація змагання; є) спільні справи; ж) взаємна інформація про стан справ у різних колективах.

- Четверта стадія розвитку колективу характеризується проявом сформованості навичок самовиховання підлітків і старшокласників. Основним завданням на цьому етапі є розвиток в школярів інтересу до самовиховання, удосконалення особистих якостей, рис характеру. Педагог (класний керівник) виступає у ролі консультанта, фасилітатора і основними методами його роботи є надання інформації, підтримки, спрямованої на самовиховання, переконання в необхідності працювати над собою. У процесі різних видів діяльності в дитячому колективі встановлюються міжособистісні зв'язки і взаємини. У згуртованому колективі вони мають гуманний характер, характер співпраці, кооперації, коли кілька первинних колективів вступають у безпосередні контакти при реалізації спільного практичного завдання.

У наукових дослідженнях колективу розкриваються різні моделі розвитку взаємин між особистістю і колективом. Серед найпоширеніших виділяють такі: а) особистість підкоряється колективу (конформізм); б) особистість і колектив перебувають в оптимальних стосунках (гармонія); в) особистість підкоряє собі колектив (нонконформізм). У кожній з цих моделей виділяється багато ліній взаємин, наприклад: колектив відштовхує особистість; особистість ігнорує колектив; співіснування за принципом невторчання тощо [3, с. 274]

Питання формування учнівського колективу є актуальними і у межах впровадження Нової української школи. Основні можливості та перспективи формування учнівського колективу мають бути на засадах педагогіки партнерства, що є оптимальним шляхом до налагодження взаєморозуміння, поваги та толерантного ставлення до оточення.

Отже, вивченню проблеми сутності та розвитку учнівського колективу, його ознакам, змісту, принципам присвятили свої праці видатні педагоги минулого і сучасності. Осмислення минулого свідчить, що у вихованні не можна допускати крайнощів: культивувати лише колективізм чи лише розвиток індивідуальності. Основним принципом, на якому будуються стосунки в колективі, є принцип відповідальної залежності та гуманізації стосунків. Адже учнівський колектив є тим середовищем, де особистість набуває важливого життєвого соціального досвіду.

Список використаних джерел:

1. Варій М.Й., Ортинський В.Л. Основи психології і педагогіки: навч. посіб. Київ, 2007. 376 с.

2. Макаренко А.С. Методика виховної роботи. Київ, 1990. 366с.
3. Максимюк С.П. Педагогіка: навч. посіб. Київ: Кондор, 2005. 667 с.
4. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/novaukrainska-shkola-compressed.pdf>.
5. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / za zag. red. H.M. Bibik. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.